

mgr Małgorzata Pyrcak-Górowska

streszczenie rozprawy doktorskiej: „Detencja psychiatryczna orzekana jako środek zabezpieczający w świetle badań aktowych”

napisanej pod opieką dr hab. Włodzimierza Wróbla, prof. UJ

promotor pomocniczy: dr Agnieszka Barczak-Oplustil

Rozprawa doktorska stanowi analizę regulacji prawnych dotyczących przesłanek orzekania, procesu orzekania oraz wykonywania detencji psychiatrycznej, rozumianej jako umieszczenie niepoczytalnego sprawcy czynu zabronionego w zakładzie psychiatrycznym – czyli środka zabezpieczającego określonego w art. 93a § 1 pkt 4 k.k., zastosowanego wobec sprawców, o których mowa w art. 93c pkt 1 k.k., w sytuacji określonej w art. 93g § 1 k.k. W zamierzeniu analiza instytucji detencji psychiatrycznej miała być szeroka: przedstawiono zarówno uregulowania materialnoprawne, które jej dotyczą, ale także przepisy prawa procesowego i wykonawczego. Takie podejście do problemu miało umożliwić kompleksowe zobrazowanie sytuacji sprawcy niepoczytalnego, który zostaje umieszczony w zakładzie psychiatrycznym na podstawie przepisów ustawy karnej.

Rozprawa podzielona została na trzy rozdziały. Pierwszy zawiera historyczne ujęcie problematyki związanej ze środkiem zabezpieczającym polegającym na umieszczeniu sprawcy niepoczytalnego w zakładzie psychiatrycznym. Ze względu na to, że rozwój koncepcji środków zabezpieczających został już szeroko omówiony w literaturze przedmiotu, ujęcie historyczne zostało zredukowane do minimum, z szerokim odesłaniem do już istniejącego piśmiennictwa. W rozdziale tym przedstawione również zostały cele stosowania środków zabezpieczających jako środków reakcji na niebezpieczeństwo sprawcy oraz przedstawiono ich cechy charakterystyczne, odróżniających je od kar oraz innych środków represji karnej.

Drugi rozdział stanowią rozważania dogmatyczne dotyczące aktualnej regulacji prawnej w zakresie orzekania i wykonywania detencji psychiatrycznej. Ta część jest w założeniu wyczerpująca (poza kwestiami związanymi ze stanem niepoczytalności, opiniami i rolą w postępowaniu o zastosowanie środka zabezpieczającego biegłych psychiatrów i psychologa, oraz szczegółowym omówieniem praw pacjenta szpitala psychiatrycznego - tutaj również zastosowano odesłanie do szerokiej literatury przedmiotu, w przypadku opiniowania przez biegłych ograniczając się w zasadzie do kwestii o charakterze proceduralnym), jako że w czasie przygotowywania rozprawy nie istniało jeszcze żadne opracowanie, które kompleksowo przedstawiałoby tę problematykę w świetle przepisów, które weszły w życie z dniem 1 lipca

2015 r. Przy analizie tej wykorzystano piśmiennictwo oraz orzecznictwo sądów apelacyjnych i Sądu Najwyższego sprzed dnia 1 lipca 2015 r. w takim zakresie, w jakim zachowały one swoją aktualność.

Rozdział drugi podzielony jest na trzy mniejsze jednostki redakcyjne: w pierwszej omówiono przesłanki zastosowania przedmiotowego środka zabezpieczającego oraz zasady, jakimi powinien kierować się sąd podejmując decyzję o jego orzeczeniu (zasadę konieczności, proporcjonalności, *ultima ratio*). Chociaż do nowych uregulowań prawnych została przeniesiona istota uchylonych art. 93 i 94 k.k., to omówienia wymagały pewne szczegółowe zagadnienia interpretacyjne, jak chociażby rozumienie na gruncie przepisów dotyczących zastosowania detencji psychiatrycznej terminów „sprawca” czy „czy zabroniony”. Nieco uwagi poświęcono również takim zagadnieniom jak stosowanie do środków zabezpieczających zasady *lex severior retro non agit* oraz przedawnienia. W drugim z podrozdziałów przedstawiono zagadnienia o charakterze proceduralnym, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnienia zagwarantowania niepoczytalnemu podejrzanemu jego praw procesowych. Osoba niepoczytalna, chora psychicznie lub upośledzona umysłowo, nie jest bowiem zdolna samodzielnie należycie zadbać o własne interesy, stąd szczególną uwagę poświęcono prawu do obrony. Trzeci podrozdział omawia kwestie związane z wykonywaniem detencji psychiatrycznej, umieszczaniem sprawcy w szpitalu psychiatrycznym oraz zwalnianiu z tego zakładu, a także problemy związane z nakładaniem się statusu sprawcy czynu zabronionego i pacjenta.

Trzeci rozdział to wyniki badań aktowych dotyczących orzekania i wykonywania detencji psychiatrycznej, opracowane na podstawie akt niemalże 200 spraw prowadzonych w latach 2006-2011 w 13 sądach rejonowych w różnych miastach Polski. Wyniki badań zostały poprzedzone szczegółowym przedstawieniem ich metodologii. To właśnie ta część pracy miała w założeniu stanowić przyczynek do dalszej dyskusji o sensie istnienia i kształcie regulacji dotyczącej środków zabezpieczających. Trudno bowiem prowadzić dyskusję o przepisach prawa dotyczących detencji psychiatrycznej bez wiedzy o tym, jak w praktyce one funkcjonują i czy spełniają swoją funkcję, a w polskiej nauce brak było wyników szerszych, aktualnych badań w tym przedmiocie. Przeprowadzone badania wykazały, że w praktyce stosowania prawa występowały nieprawidłowości, dla przykładu: detencję stosowano w przypadku sprawców drobnych czynów zabronionych, niecechujących się znacznym stopniem społecznej szkodliwości, często sprawców czynów przeciwko wolności oraz rodzinie i opiece; dokonywano oceny całości zachowań sprawcy, nawet gdy stanowiły odrębne czyny, jako jedno i oceniano stopień społecznej szkodliwości czynów łącznie; sprawcy nie brali udziału w

postępowaniu przed sądem, choć nie było ku temu wyraźnych przeciwwskazań; liczne zastrzeżenia budził sposób uzasadniania orzeczeń wydawanych przez sądy, znaczna część uzasadnień była niezwykle lakoniczna, sądy uzasadniając prawdopodobieństwo ponownego popełnienia czynu zabronionego przez sprawcę ograniczały się do zacytowania bądź streszczenia opinii biegłych, często jedynie pozorowano uzasadnienie znacznego stopnia społecznej szkodliwości popełnionego przez sprawcę czynu zabronionego, powołując literalne brzmienie przepisów; długi czas upływał od wydania orzeczenia o zastosowaniu detencji do umieszczenia sprawcy w szpitalu psychiatrycznym, zbyt długi czas upływał od wydania orzeczenia o zwolnieniu sprawcy z zakładu psychiatrycznego do wypisania go ze szpitala.

Na końcu drugiej części rozprawy przedstawione zostały postulaty *de lege ferenda* dotyczące instytucji detencji psychiatrycznej, a nasuwające się po analizie aktualnych uregulowań prawnych, a na końcu części trzeciej - wnioski z przeprowadzonych badań aktowych, dotyczące funkcjonowania instytucji detencji psychiatrycznej w praktyce.